

KOTITALOUTTA SELKEÄKIELISESTI

Marjo Veikkolainen

Marraskuu 2009

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä(t)	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti
-----------	--

VEIKKOLAINEN, Marjo		
	Sivumäärä 25	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Salainen ☐ saakka	

Työn nimi
Kotitaloutta selkeäkielisesti

Koulutusohjelma
Ammatillinen opettajakorkeakoulu, ammatillinen erityisopettajankoulutus

Työn ohjaaja(t)
SELKIVUORI, Leena

Toimeksiantaja(t)

Tiivistelmä
<p>Kehittämishankkeeni tavoitteena on suunnitella työohjeisto kotitalousoppiaineeseen peruskoulun yläkouluun erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden käyttöön. Työskentele kotitalousopettajana perusopetuksen yläkoulussa. Koulussamme on oppilaita, joilla on tarkkaavaisuusvaikeuksia, sosiaalista sopeutumattomuutta tai tunne-elämän häiriöitä. Nämä erityistä tukea tarvitsevat oppilaat opiskelevat integroituna isommissa ryhmissä, joten selkeät ohjeet helpottavat sekä opettajan että oppilaiden työskentelyä.</p> <p>Kehittämishankkeessani olen suunnitellut ja kokeillut monenlaisia pääruoka-, salaatti-, jälkiruoka-, ja leivontaohjeita, joista olen sitten valinnut käyttökelpoisimmat ohjeet kotitaloustunneille. Ohjeissa olen huomionnut kotitalousopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä aihekokonaisuudet. Lähtiessäni rakentamaan ohjeita, mietin ensin kenelle niitä kirjoitan ja mitä kirjoitan, eli mitä oppilaan täytyy osata omakseen ohjeesta. Kiinnitin myös huomiota tekstin rakenteeseen. Lisäksi käytin mahdollisimman lyhyitä lauseita ja mietin mitä tietoja oppilaalla on ennestään. Selkeäkielisistä ohjeista olen koonnut kansion, josta voidaan tarvittaessa etsiä oppilaalle selkeäkielinen ohje.</p> <p>Kokeillessani selkeämpiä työohjeita tukea tarvitsevilla oppilailla, sujui heidän työskentelynsä huomattavasti aikaisempaa paremmin. Oppilaat kokivat ymmärtävänsä ohjeita ja sitä kautta oppivat luottamaan enemmän itseensä. Myös itseohjautuvuus parani kun pystyttiin työskentelemään itsenäisemmin. Ohjeita kokeillessa totesin myös, että selkeäkielistä oppimateriaalia voivat käyttää muutkin kuin erityistä tukea tarvitsevat.</p>

Avainsanat (asiasanat)
Kotitalous, erityisopetus, selkeäkielisyys

Muut tiedot
LIITTEET: Näytteitä selkeäkielisistä ohjeista.

Author(s) <p style="text-align: center;">VEIKKOLAINEN, Marjo</p>	Type of Publication Bachelor ´s Thesis <table border="1" data-bbox="1050 280 1439 380"> <tr> <td data-bbox="1050 280 1268 380"> Pages <p style="text-align: center;">25</p> </td> <td data-bbox="1268 280 1439 380"> Language Finnish </td> </tr> </table> Confidential Until ☐	Pages <p style="text-align: center;">25</p>	Language Finnish
Pages <p style="text-align: center;">25</p>	Language Finnish		
Title <p style="text-align: center;">Home economics in plain language</p>			
Degree Programme Vocational Teacher Education College, Vocational Special Teacher Education.			
Tutor(s) SELKIVUORI, Leena			
Assigned by			
Abstract <p>The objective of my development project is to design working instructions for students needing special help at the household studies of the upper level comprehensive school. I work as a home economics teacher in upper comprehensive school. In our School there are students who have attention disorders, social inadaptability or emotional problems. The students requiring special help, are integrated into the larger classes, so clear instructions make the work easier for both the teacher and the students.</p> <p>I have designed and tried various dinner, salad, dessert and baking instructions in my development project. The best instructions have been used in classes. I have paid attention to both home economics education program and entire food theme. When I first started to plan the instructions I had to specify the target group and the content and also what is essential in the instructions. In other words which knowledge students must absorb from the instructions. I paid attention to text structure as well. Moreover, I used as short sentences as possible and considered what the students already might know about it. From these instructions I have gathered a file with plain instructions.</p> <p>When I used plain language instructions the working results of my special students improved significantly. The students felt they understand the instructions better and thus had higher self confidence and needed less support from the teacher. Students who didn't need special help could also benefit from these clearer instructions.</p>			
Keywords Home economics, special education, plain language			
Miscellaneous Appendix: Easy understanding instructions.			

SISÄLTÖ

1. ERILAISET OPPIJAT KOTITALOUTTA OPPIMASSA PERUSOPETUKSEN YLÄKOULUSSA .	
1.1 Taitoaineet peruskoulun opetussuunnitelmassa	6
1.2 Kotitalousopetuksen tavoite, toteutus ja sisällöt	8
1.3 Oppimisen haasteet ja mahdollisuudet kotitaloustunnilla	8
1.4 Kotitalousopetuksen oppimateriaali	10
2. SELKEÄKIELINEN OPPIMATERIAALI TUKEE OPPIMISTA JA OPISKELUA	11
2.1 Selkeäkielisyys	11
2.2 Selkokieli	13
3. SELKEÄKIELISYYS KOTITALOUSOPPIAINEESSA	14
3.1 Selkeäkielisyys ohjeissa	15
3.2 Ohjeiden suunnittelu.....	16
3.2.1 Ohjeiden teossa huomioitavia asioita.....	16
3.2.2 Ohjeiden ulkoasu.....	17
3.2.3 Ohjeiden toteutus.....	18
4. POHDINTA.....	19
LÄHTEET	20
LIITTEET	
Liite 1. Esimerkkejä selkeäkielisistä ohjeista, salaatti	22
Liite 2. Esimerkkejä selkeäkielisistä ohjeista, pääruoka	23
Liite 3. Esimerkkejä selkeäkielisistä ohjeista, leivonta	24

1.ERILAISET OPPIJAT KOTITALOUTTA OPPIMASSA PERUSOPETUKSEN YLÄKOULUSSA

Tunne-elämän häiriöt, sosiaalinen sopeutumattomuus sekä kielen kehityksen häiriöt aiheuttavat tarvetta erityisopetukseen siirtämiselle peruskoulussa. Erityisopetuksen tavoitteena on auttaa ja tukea oppilasta siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa oppivelvollisuus edellytyksensä mukaisesti yhdessä ikätovereidensa kanssa. Perusopetuksen oppilaista erityisopetukseen on siirretty noin 8%. Lisäksi osa-aikaista erityisopetusta saa noin 22 % eli 130 000 oppilasta. Lievät oppimis- ja sopeutumisvaikeudet sekä matematiikan oppimisvaikeudet ovat lisääntyneet. Oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen, tukitoimien aloittaminen ajoissa sekä yhteistyö huoltajien kanssa ovat keskeisiä asioita erityisopetuksessa.

Oppilas tarvitsee erityistä tukea kun kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavaisuuden vuoksi. Myöskin oppilaan psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat vaativat usein erityisopetukseen siirtämistä. Lisäksi tukea tarvitsee oppilas, jolla on todettu olevan kehityksessään oppimiseen liittyviä riskitekijöitä.

Opiskelua tulee tukea eri tavoin riippuen oppimisvaikeuden laadusta ja laajuudesta. Oppilaalla on oikeus saada **tukiopetusta** ja mikäli se ei riitä, niin hän on oikeutettu saamaan **osa-aikaista erityisopetusta**. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan muun opetuksen ohessa samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöllisesti ja se tulee tavoitteellisesti niveltää oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Mikäli nämäkään tukitoimet eivät riitä, tulee oppilas ottaa tai siirtää **erityisopetukseen**, jossa oppilaalle määritellään opetusjärjestelyt, oppimäärät ja erilaiset tukipalvelut varta vasten hänelle kirjoitetussa henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa, **HOJKS**:ssa. Oppimäärän yksilöllistäminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta.

Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa myös erityisopetukseen otetuille tai siirretyille oppilaille. (www.oph.fi)

Perusopetuksessa olevat oppilaat muodostavat usein kovin heterogeenisiä ryhmiä, varsinkin kun ryhmiin on integroituna yksilöllistettyjä oppilaita. Joukossa voi olla lapsia, jotka eivät voi käyttää kaikkia aistejaan, joten opetusmenetelmiä, -välineitä ja -ohjeita täytyy muokata ja mukauttaa tilanteiden mukaan. Oppilaat voivat olla erilaisia sekä fyysisiltä ominaisuuksiltaan että kyvyssään ymmärtää asioita ja opetusta.

Opetusryhmissä voi olla oppilaita, joilla on ongelmia motoriikan ja/tai hahmottamisen kanssa. Myös heidän kielen kehityksensä voi olla puutteellista. Lisäksi puutteelliset vuorovaikutustaidot ja käyttäytymisessä ilmenevät sopeutumisvaikeudet saattavat aiheuttaa ongelmatilanteita oppitunneilla. Näitä hankaluuksia tulisi kuitenkin ymmärtää ja huolehtia erilaisten tukitoimien riittävydestä opetuksen apuna. Erityisoppilaat integroituna yleisopetuksen ryhmissä tuntevat usein itsensä avuttomiksi, koska opettajalla ei ole mahdollista tukea heitä riittävästi ja avustajaa ei ole aina mahdollista saada. Kun on kyseessä kiltti ja hiljainen erityistä tukea tarvitseva oppilas, niin hän ei saa ääntänsä kuuluville isossa ryhmässä.

1.1 Taitoaineet peruskoulun opetussuunnitelmassa

Taitoaineilla on tärkeä merkitys peruskoulun opetussuunnitelmassa. Taitoaineita ovat kotitalouden lisäksi käsityöt, kuvaamataito, musiikki ja liikunta. Taitoaineiden tunneilla voidaan oppia oman tekemisen kautta, joten kädentaidot paranevat ja erilaiset työvälineet tulevat tutuiksi. Samalla vahvistuvat vuorovaikutustaidot ja kyky ottaa toiset huomioon kehittyy, koska hyvin usein työskennellään ryhmissä tai parin kanssa. Myös yhteenkuuluvaisuuden tunne oppilaiden kesken voi lujittua kun joudutaan ottamaan vastuuta ryhmässä.

Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat voivat kokea onnistumisen tunteita jonkun taitoaineen tunnilla, koska teoretietous ei ole siellä etusijalla. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opinpoluilla taitoaineiden merkitys korostuu, koska monien suunnitelmissa perusopintojen jälkeen on jokin ammatillisen koulutuksen opintolinja. Hyvä arvosana taitoaineissa kohottaa itsetuntoa ja rohkaisee oppilasta hakeutumaan haluamalleen ammattialalle.

Taitoaineiden opetuksessa korostetaan tasa-arvoisuutta sekä kulttuurin kosketusta ja osallisuutta kaikille. Taitoaineissa voidaan syventää ja soveltaa tietoaineissa opittua. Kädentaitojen harjoittaminen tarjoaa kokemuksia ja mahdollisuuksia oman toiminnan, taitojen ja oppimisen reflektointiin. Lisäksi yhteisvastuu ja toisten ymmärtämisen merkitys painottuvat. (OPH, 2007.)

Taide- ja taitoaineet ovat olennaisen tärkeitä yleissivistyksen osa-alueita. Niiden merkitys ihmisen jokapäiväisessä toiminnassa vaihtelee yksilöittäin ja elämänalueittain, mutta persoonallisuuden ja kansallisen kulttuurin kehittymisen kannalta niiden arvo on suuri. (Jakku-Sihvonen 2006, 8.) Taitoaineissa tavoitteena on korostaa työn tekemisen iloa ja sen avulla oppimista. Taitoaineiden tunneilla opitut asiat voivat innoittaa oppilaita erilaisiin hyödyllisiin harrastuksiin.

Taito- ja taideaineiden oppituntien rakenteet ja opetusmenetelmät vahvistavat luovuutta ja tuottavat yhteisöllisyyden kokemuksia ja ryhmässä toimimisen taitoja, mahdollistaen turvallisen tutustumisen niin omaan itseen kuin luokkatovereihin. Tunneilla harjoitellaan yhdessä tekemisen taitoja ja vapaan luovan prosessin hallintaa sekä rohkaistaan kokeilemaan ja menemään tilanteisiin, joihin ei ennalta ole tiedossa oikeita tai väriä vastauksia, vaan rajattomat mahdollisuudet löytää uutta. (STAILI ry.2008.)

1.2 Kotitalousopetuksen tavoite, toteutus ja sisällöt

Kotitalousopetuksen tavoite on itsenäinen, omillaan toimeentuleva nuori. Keskeinen tavoite on opettaa arjen hallinnan taitoja. Tärkeää on myös oppilaan kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen. (Isotalo, Meriluoto, Sippola, &

Kotitalousopetus toteuttaa ravitsemus- ja terveystieteiden, kuluttaja-, kansalais- ja ympäristökasvatuksen sekä perhekasvatuksen samoin kuin monikulttuurisuus- ja tulevaisuuskasvatuksen periaatteita. (Maukonen 2008, 8).

Kotitalousopetuksen keskeiset sisällöt ovat ensinnäkin **perhe ja yhdessä eläminen**, jossa korostetaan hyviä tapoja, tapakulttuuria, sosiaalista vastuuta, välittämistä, tasa-arvoa ja ajankäyttöä perheessä. Myös kodin juhlat ovat tärkeä osa-alue. Toinen keskeinen sisältö muodostuu **ravitsemuksesta ja ruokakulttuurista**. Siinä painotetaan ravitsemussuosituksia, terveellistä ruokaa, ruoan laatua ja ruoan turvallisuutta. Opetellaan perusruoanvalmistusmenetelmät ja harjoitellaan aterioiden suunnittelua ja erilaisia ruokailutilanteita suomalaisessa ruokakulttuurissa. Lisäksi huomioidaan myös ruokakulttuurien muuttuminen. Kolmas keskeinen sisältö on **kuluttaja ja muuttuva yhteiskunta**, johon kuuluvat oman rahankäytön suunnittelu, kuluttajan vastuu ja vaikutusmahdollisuudet, tuotteiden ja palveluiden hankinta ja käyttö sekä kulutuksen ympäristövaikutukset. Neljäs keskeinen sisältö on **koti ja ympäristö**, johon kuuluu asunnon ja tekstiilien hoito, kotitalouden jätehuolto sekä kotitalouskoneiden ja kodin laitteiden käyttö. (OPH 2004, 252 – 253.)

1.3 Oppimisen haasteet ja mahdollisuudet kotitaloustunnilla

Heterogeenisessä ryhmässä voi olla monenlaisia oppimisen haasteita. Kun työskennellään parin kanssa ja neljän oppilaan ryhmissä, niin ryhmän toimivuudella on merkittävä vaikutus oppilaiden viihtyvyyteen oppitunneilla.

Ryhmässä jotakin oppilasta voi jännittää ja hän voi ahdistua, jos joku oman ryhmän oppilas on kovin voimakas persoona. Tämä voi aiheuttaa epävarmuutta työskentelyssä ja vaikuttaa oppimistuloksiin. Toisaalta ryhmän tuki voi olla iso voimavara joillekin oppilaille. Yläkoululaiset ovat motoriikaltaan kovin eri tasoisia.

Toiset ovat tottuneita ja taitavia kädentaidoiltaan, kun toiset voivat olla hyvinkin kömpelöitä ja epävarmoja motoriikaltaan. Joku ei ehkä uskalla kysyä neuvoja, koska pelkää muiden kommentteja.

Muita oppimisen haasteita ovat mahdolliset oppimisen häiriöt, kuten lukihäiriö tai keskittymishäiriö. Näistä johtuen voi olla tilanteita, että oppilas ei jaksaa keskittyä lukemaansa tai sitten hän ei viitsi lukea annettuja ohjeita kunnolla. Kotitaloustunnilla oppilaalla on mahdollisuus näyttää osaamistaan monissa eri taidoissa. Teoreettisten tietojen lisäksi oppilas voi kehittää monia muita taitolajeja, joita elämässä tarvitaan. Näitä ovat esimerkiksi käytännön työtaidot, yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot, tiedonhankintataidot sekä itsearviointitaidot. Kotitaloustunnilla teoriaosuus on aika vähäistä, joten sellaisetkin oppilaat, joilla useissa muissa oppiaineissa on vaikeuksia, voivat kotitaloustunnilla menestyä todella hyvin.

Kotitalous on taitoaine, jossa harjoitellaan toiminnallisuutta ja kädentaitoja. Käytettävä aika työtehtävien tekemiseen on rajallinen, joten jo tuntien suunnitteluvaiheessa opettajan tulee huomioida tukea tarvitsevat oppilaat. Joskus avustajan on välttämättä oltava opettajan apuna, varsinkin kun on kyseessä iso ryhmä, jossa on joukossa tukea tarvitsevia oppilaita. Ohjejaksolla tulee selkeästi korostaa niitä asioita, jotka oleellisesti vaikuttavat työn onnistumiseen. Hyvä opetusmenetelmä on myös **demonstrointi**, kun jokin taitoa ja uudenlaista työtapaa vaativa asia opetetaan ensimmäistä kertaa. Ohjeistuksen lisäksi jotkut asiat on opetettava ns. "kädestä pitäen". Lisäksi asiota tulee kerrata, jotta oppilas voisi sen kautta oivaltaa ja omaksua erilaisia työmenetelmiä. Selkeäkielisten ohjeiden käytöstä opetuksessa on merkittävän paljon hyötyä monien oppilaiden kohdalla.

Taitavien tovereiden antaman tuen ohella välittömästi opettajan silmien alla työskentelevässä ryhmässä opettajalla on mahdollisuuksia antaa monipuolista palautetta, mikä taas vahvistaa oppilaiden myönteistä suhdetta opettajaan. (Haverinen 2007).

1.4 Kotitalousopetuksen oppimateriaali

Suomenkielinen saatavana oleva kotitalouden oppimateriaali on varsin monipuolista. Perusopetukseen löytyy paljon erilaisia kotitalousoppikirjoja. Oppikirjojen lisäksi internetistä löytyy monenlaista tukimateriaalia kotitalousopetukseen. Erityisopetuksen kannalta mainitsemisen arvoinen on uusi kotitalousoppikirja ”Erityisen hyvää”, jonka ovat tehneet oppikirjailijat Katariina Kukkola, Kirsi-Marja Linjalahti ja Heli Seppänen. Kirja soveltuu hyvin erityistä tukea tarvitseville oppilaille peruskouluopetukseen. Kirjasta löytyvät riittävät perustiedot ja sopivan helppoja ohjeita. Myös kirjan kuvitus on selkeää. Kirjaa voi käyttää tukena suunnitellessa oppitunteja integroiduille oppilaille. Terhi Muhli on kirjoittanut kotitaloudenhoidon oppikirjan, Sikasiistiä. Kirjassa ovat pyykinhuoltoon, siivoukseen, huonekasvien hoitoon ja kodin talouden hoitoon liittyvät asiat opetettu selkeästi. Kuvia on paljon ja kirjasta löytyy myös erilaisia oppimistehtäviä.

Tietokoneen käyttö kotitaloustunnilla apuvälineenä puolustaa myös paikkaansa ja ohjelmiakin on saatavilla varsin monenlaisia. Myöskin erityisopetukseen suunniteltuja ohjelmia on saatavilla. Toisaalta kotitaloustunnilla oppilaat haluavat kokata ja leipoa, joten ajankäytön suhteen asiaa voidaan myös kyseenalaistaa. Ohjeita suunniteltaessa internetistä on paljon hyötyä.

Vaikka valmista oppimateriaalia on paljonkin saatavilla, joutuu jokainen opettaja tuntisuunnitelmissaan usein mukauttamaan ohjeitaan sellaiseen muotoon, joka sopii juuri omiin opetuskäytänteisiin. Kun opetettavat asiat tulevat oppilaille luontevassa järjestyksessä ja aikaisemmin opitun pohjalta opitaan muodostamaan uusia käsityksiä, niin oppiminen on tehokasta.

2. SELKEÄKIELINEN OPPIMATERIAALI TUKEE OPPIMISTA JA OPISKELUA

Kielen osaaminen on sitä, että pystyy sopeutumaan uusien, erilaisten tilanteiden kielenkäytölle asettamiin vaatimuksiin. Tämä kehitys ei välttämättä pääty koskaan. (Leiwo 1989, 25 - 26.) Peruskoulun yläkoulussa selkeäkielinen oppimateriaali ei ole itsestäänselvyys. Esimerkiksi maahanmuuttajaoppilaat, joilla suomen kieli tuottaa vaikeuksia, tarvitsisivat selkeäkielistä oppimateriaalia tukemaan opiskelua eri oppiaineissa. Vaikka maahanmuuttajaoppilas saisi tukiopetusta sekä suomeksi että omalla äidinkielellään, kannattaisi selkeäkielistä oppimateriaalia käyttää aina kun se on mahdollista.

Selkeäkielisestä oppimateriaalista olisi paljon hyötyä monissa oppiaineissa muutoinkin kuin erityisopetuksen ryhmissä. Kotitaloustunnilla selkeäkieliset ohjeet ovat erittäin tarpeellista opetusmateriaalia. Jos oppilas ei ymmärrä ohjeistusta sen vuoksi että se on vaikeaselkoista, niin se aiheuttaa usein epävarmuutta ja haluttomuutta ryhtyä toimeen.

2.1 Selkeäkielisyys

Selkeäkielisyys ei ole sama asia kuin selkokieli. Selkeään ilmaisuun tulisi pyrkiä kaikessa viestinnässä. Selkeäkielisyydellä tarkoitetaan selkeästi puhuttua, ymmärrettävää yleiskieltä, joka ei sisällä murre- eikä slangisanoja. Se on puhuttua kirjakieltä, joka noudattaa yleisiä kielinormeja. Kieli vaihtelee paikkakunnittain, ikäryhmittäin sekä myös ammattikunnittain. (Virtanen 2002, 8.)

Oppimistaitojen saavuttaminen ja uusissa tilanteissa toimiminen hankaloituvat kun oppilaalla on kielellisiä vaikeuksia. Samoin itseohjautuvuus ja kyky itsenäiseen työskentelyyn on usein heikkoa. (Aro, Siiskonen, Ahonen 2007, 100.) Selkeäkielinen teksti auttaa oppilasta ymmärtämään ja sisäistämään tekstin paremmin, mikä on tärkeää oppimisen kannalta.

Melkein jokaisessa koululuokassa on yksi tai useampia oppilaita, joiden lukemisen ja kirjoittamisen kehitys on kovasti jäljessä tovereiden kehityksestä. Useinkaan ei ole kyse lahjakkuuden puutteesta tai yleisistä käyttäytymishäiriöistä. Ei ole myöskään kyse kodin virikkeettömyydestä. Pikemminkin tuntuu olevan kyse eräänlaisesta heikosta sanatajasta, jonka vuoksi lukemisen ja kirjoittamisen oppimisesta muodostuu joillekin kohtuuttoman vaikea tehtävä. (Strandén 1997, 264.)

Lukeminen voi olla vaikeaa tai hidasta ja voi olla että oppilas ei ymmärrä lukemaansa tai ei jostain syystä pysty keskittymään tekstiin, saati vielä muistamaankin opeteltavan asian. Joskus matematiikan tehtävät aiheuttavat päänvaivaa. Ihmiset oppivat asioita eri tavoin ja eri tahdilla. Jotkut oppivat asioita lukemalla, toiset keskittyvät kuuntelemaan ohjeita, jotkut haluavat tehdä muistiinpanoja tehostaakseen oppimista ja muistamista. Oppimistyyliä voidaan jakaa karkeasti kolmeen osa-alueeseen: Visuaalinen, auditiivinen ja kinesteettinen (= kinesteettis-taktillinen). Jaon perustana ovat eri aistijärjestelmät: Toisten oppimista tukee parhaiten näköaisti, toisia kuuloaisti, toisia liike ja kosketus. Useat ihmiset ovat sekatyyppejä, mutta usein oppimisvaikeuksilla painottuu kinesteettinen puoli.

Aika moni erityistä tukea tarvitseva oppilas oppii parhaiten **tekemällä** eli hän on **kinesteettinen oppija**. Kinesteettinen oppija oppii parhaiten tunnistellen ja kokemusten kautta, kun voi itse tehdä, liikkua mukana tai testata ja kokea. Hänelle on tärkeää, miltä jokin asia, esine tai liike tuntuu. Esimerkiksi miltä vaatteet tuntuvat hänen päällään tai millaiselta tuoli tuntuu istua. Opiskelutilanteessa - esimerkiksi tenttiin lukiessa - tämä tarkoittaa, että ympäristön pitäisi tuntua mukavalta. Kinesteettinen oppija hahmottaa ihmisten tarkoitukset ilmeiden, eleiden ja liikkeiden kautta. Hänen käyttämänsä kieli on hyvin konkreettista. Hän käyttää sanontoja "Minusta tuntuu"... ja "Tämä vaikuttaa".

Hän muistaa miltä jokin asia tuntui ja millainen tunnelma siihen liittyi. Muistiinpanot paperilapuilla ja sivujen marginaaleissa auttavat.

Kinesteettiset ihmiset ovat fyysisesti suuntautuneita. Uusia asioita opiskellessaan he eivät välttämättä jaksaa olla paikoillaan, vaan he kävelevät edestakaisin. Lukiessaan he voivat käyttää joko sormiaan tai kirjanmerkkiä apunaan. (www.oulu.fi/opetkeh/oppimisklinikka)

Opettajan tulisi kertoa opetettavat asiat selkeästi, rauhallisesti ja kuuluvalla äänellä, koska varsinkin isommissa ryhmissä on usein jonkinasteista hälinää, joka voi vaikeuttaa joidenkin oppilaiden keskittymistä käsiteltävään asiaan. Kannattaisi myös käyttää tuttua sanastoa, että oppilaat ymmärtävät kunnolla opetusta. Harkinnan mukaan joitakin asioita kannattaa havainnollistaa esimerkkien avulla, koska esimerkit jäävät helposti mieleen. Asioiden demonstroiminen on myöskin hyvä vaihtoehto. Kotitalouden oppitunneilla asioiden demonstrointi tukee oppimista huomattavan paljon.

2. Selkokieli

Selkokielestä alettiin Suomessa puhua jo 1980 -luvun alussa ja sen määritelmä on muuttunut vuosien varrella jonkin verran. Selkokielen tulisi olla yksinkertaisempaa ja helpommin luettavaa kuin yleiskielen. Seuraavaksi kaksi hieman erilaista tulkintaa selkokielestä:

Selkokieli on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea ja/tai ymmärtää yleiskieltä.

(Selkokeskuksen selkokielen määritelmä vuodelta 2001.)

<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html>

Kielentutkija **Matti Leiwo** kuvailee selkokieltä seuraavasti, eli hän näkee selkokielen asian sisällön yksinkertaistamisena:

Selkokieli ei ole varsinaisesti kieli, vaan tekstin esitystapa, joka on yksinkertainen tai yksinkertaistettu sisällöllisesti ja kielellisesti. Tekstin voi jakaa monella tavalla ja sen voi palstoittaa lyhyiksi lauseiksi. Teksti on näin helpompi hahmottaa (Leiwo 2003.)

Muisti ja lukeminen ovat läheisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Esimerkiksi työmuistin heikko kapasiteetti tai huonosti organisoitunut pitkäkestoinen muisti vaikeuttavat lukemista ja luetun ymmärtämistä. Selkokielen kohderyhmillä voi olla erityisesti muistiin liittyviä vaikeuksia, jotka lisäävät lukemisen haastetta.

(<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/muisti-ja-lukeminen.htm>)

Selkokielen käyttäjäryhmiin kuuluu ihmisiä, joille lukeminen on eri syistä vaikeaa. Syyt voivat liittyä lapsuus- ja sikiöajan kehityshäiriöihin, jotka voivat johtua esimerkiksi perimästä. Usein myös sairaut ja ikääntyneet tarvitsevat selkokieltä. Yhtenä syynä voi olla kielivähemmistöön kuuluminen ja lisäksi vielä näiden syiden yhteisvaikutus. (Leskelä, Virtanen, toim. 2006, 8 – 9.)

3. SELKEÄKIELISYYS KOTITALOUSOPPIAINEESSA

Kotitalous on oppiaine, jossa opetellaan hyödyllisiä taitoja sekä tätä päivää että tulevaisuutta varten. Kotitaloudessa teoria ja tekeminen liittyvät toisiinsa ja näin kotitalouden eri osa-alueet hahmottuvat ja muodostavat kokonaisuuden. Helpottaa, kun tietää mitä tehdään ja miksi näin tehdään. Onnistumiset lisäävät luottamusta omiin taitoihin ja herättävät halun oppia lisää. (Hämäläinen, Jokela, Keskinen, Summanen 2008, 8.) Käytännön tötaitoja opeteltaessa täytyy osata työskennellä annettujen ohjeiden mukaisesti, osata toimia itsenäisesti ja ottaa vastuuta omista tehtävistään.

Näiden tehtävien lisäksi myös kirjallisista tehtävistä tulisi selviytyä. Kotitalousoppiaineessa tulee usein eteen tilanteita, jolloin selkeäkieliset työohjeistukset olisivat paikallaan. Oppimisen ei saisi olla riippuvainen siitä, kuinka nopeasti ja hyvin osaa lukea.

3.1 Selkeäkielisyys ohjeissa

Kotitalouden työohjeita toteutettaessa selkeillä ohjeilla voidaan vaikuttaa merkittävästi työskentelyn sujumiseen. Ohjeiden suunnittelussa tulee ottaa huomioon kohderyhmien erilaiset kielelliset tarpeet, eli kuka/ketkä ohjeita tulevat käyttämään. Muita ohjeiden suunnittelussa huomioitavia asioita tulee lisätä sen mukaan kuinka heterogeenisiä oppilaita koulussa opiskelee kotitaloustunneilla ja kuinka paljon ryhmissä on oppilaita.

Integroidut tukea tarvitsevat oppilaat tarvitsevat selkeämmät ohjeet riippuen mahdollisista rajoitteista esim. aistitoiminnoissa kuin ns. tavisoppilaat, joidenka oppimisvaikeudet ovat tavallisesti vähäisempiä. Kehitysvammaiset oppilaat asettavat myös omat vaatimuksensa ohjeiden laatijalle. Selkeäkieliset ohjeet auttavat erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta selviytymään paremmin kotitaloustuntien askareista, koska hän ei joudu käyttämään liikaa energiaa ohjeiden lukemiseen ja ymmärtämiseen.

Selkeäkieliset ohjeet myös auttavat oppilasta selviytymään tehtävistään nopeammin. Kun osaa toimia itsenäisesti ohjeiden mukaan ja ottaa vastuuta omasta työstään, niin koko työryhmän "henki" tulee yhtenäisemmäksi. Pystytään jakamaan työt tasaisesti ja toimimaan yhteistyössä toisten kanssa. Samalla itsetuntoakin paranee.

3.2 OHJEIDEN SUUNNITTELU

Selkeä kirjoittaminen edellyttää selkeää ajattelua. Lähdetessä suunnittelemaan selkeäkielisiä ohjeita kotitaloustunneille, kannattaa tutustua **selkokielen periaatteisiin**. Selkokielen periaatteet ovat suuntaa antavia ja painottuvat eri tavoin tekstilajin mukaan. Tiukkoja ja yksityiskohtaisia jokaiseen tekstiin sopivia sääntöjä ei ole tarkoituksenmukaista antaa.

Koska graafiset ratkaisut vaikuttavat tekstin luettavuuteen ratkaisevasti, kuuluu selkokielen periaatteisiin myös suhteellisen vakiintunut ohjeisto selkojulkaisun ulkoasusta. (Leskelä ym. toim. 2006: Markus Itkosen artikkeli , 72 - 86.)

3.2.1 Ohjeiden teossa huomioitavia asioita

Aluksi tulee miettiä kuka/ketkä ohjeita tulevat käyttämään ja mitä asioita oppilaan tulisi ohjeen avulla oppia. Sanaston tulee olla yleistä ja tuttua. Pitkiä sanoja tulee välttää ja vaikeat ilmaisut täytyy selittää. Vaikeita sijamuotoja ja verbirakenteita ei pidä käyttää ja passiivin sijasta suositellaan käytettävän persoonaan viittaavia sanoja. Yhdelle riville pyritään sisällyttämään yksi ajatuskokonaisuus. Parempi on käyttää suoraa sanajärjestystä ja yhdistää lauseet toisiinsa sidossanoilla. (Selkokeskus, 2009.)

Ruokaohjeissa suositaan lyhyitä lauseita, jotka ovat usein imperatiivissa. Työjärjestys on mietittävä etukäteen huolella ja asiat työohjeeseen tulee kirjoittaa siinä järjestyksessä kun työn kuuluu edetä, jotta oppilas tietää mitä seuraavaksi pitää tehdä. Turhat yksityiskohdat kannattaa rajata pois, ettei niihin juututa turhaan. Työvaiheiden numeroinnista on myös apua selkeyttämään työskentelyä. Toisin sanoen mahdollisimman selkeästi ja johdonmukaisesti ohjataan oppilasta noudattamaan ohjeita.

3.2.2 Ohjeiden ulkoasu

Ulkoasultaan ohjeiden tulee olla mahdollisimman selkeitä. Tekstin hyvään luettavuuteen vaikuttaa suuri joukko typografisia tekijöitä. Merkitystä on esimerkiksi kirjaintyyppin valinnalla, kirjainkoolla, rivien pituudella ja palstan muodolla. (Leskelä ym. toim. 2006: Markus Itkosen artikkeli, 72.) Riippuen ohjeen pituudesta, kannattaa miettiä riittääkö yksi ohje yhdelle paperille.

Ohjeita ei myöskään kannata kirjoittaa paperille rinnatusten, koska se voi vaikeuttaa ohjeiden seuraamista. Mieluummin ohjeeseen tulee liittää kuvia ohjaamaan työskentelyä, mikä onkin käytetty tekniikka selko-ohjeita tehtäessä. Kun kuvia käytetään ohjeissa tukemassa oppimista, tulee niiden olla laadultaan korkeatasoisia. Kuvan tulisi auttaa oppilasta ymmärtämään ohjetta paremmin. Tärkein kuvitusta koskeva ohje on kuvan ja tekstin liittyminen toisiinsa. Kuvan tulisi siis olla mahdollisimman lähellä siihen liittyvää tekstiä. Kuva voi olla joko valokuva tai piirros, kunhan se auttaa ymmärtämään ohjetta paremmin. Rivinvälien tulee olla ilmavia, jotta katse ei karkaisi väärälle riville. Lisäksi työohjeet suositellaan tehtävän mustalla tekstillä valkoiselle paperille.

Ruokaohjeissa on lähes aina käytössä matemaattisia merkkejä. Niidenkin kohdalla on oltava huolellinen ohjeita suunniteltaessa. Ohjeen suunnittelun yhteydessä tulee kiinnittää huomiota ohjeessa käytettävien ruoka-aineiden määriin, koska mittaaminen tuottaa useille oppilaille vaikeuksia. Varsinkin määrät $\frac{1}{4}$ ja $\frac{3}{4}$ tuottavat yllättävän paljon ongelmia huomattavan monilla ns. tavisoppilaillakin, vaikka matematiikassakin näitä asioita opetellaan. Opetusryhmästä riippuen vaikeiden mittayksiköiden käyttöä ohjeissa voisi jonkin verran välttää, jos se on suinkin mahdollista. Toisaalta on tärkeää harjoitella tarkan mittaamisen taitoa. "Kertaus on opintojen äiti".

3.2.3 Ohjeiden toteutus

Kun ohjeita aletaan työstämään, tulee tietää suurin piirtein millainen on kohderyhmä, jolle niitä ollaan tekemässä. Tehtävään kannattaa varata riittävästi aikaa, koska huolellinen työskentely ei yleensä käy kovin nopeasti. Varsinkin sopivien kuvien suunnittelussa, hakemisessa internetistä ja muokkaamisessa oikeaan muotoon, sekä niiden asetteleminen oikeaan kohtaan tekstissä, vaatii oman aikansa (Liitteet 1,2,3.).

Luontevasti ohjeita voisi valmistella vähitellen vuoden mittaan vähän sitä mukaa kun tarve vaatii. Monipuolista kuvastoa löytyy kohtalaisen hyvin internetistä aiheeseen liittyen. Kuvia kannattaa keräillä etukäteen varastoon mahdollisimman paljon, jos niitä joutuu runsaasti ohjeissa käyttämään. Varsinkin kun ohjeita suunnitellaan kehitysvammaisten opetuksessa käytettäväksi, on kuvilla tärkeä merkitys työohjeissa.

Ohjeiden suunnittelu on mielenkiintoista työtä, joka palkitsee tekijänsä aikanaan. Kun isossa oppilasryhmässä voi tarpeen tullen ottaa selkeät ohjeet käyttöön, on siitä iloa sekä oppilaalle että opettajalle. Työ on mielenkiintoista myös sen vuoksi, että sitä kautta on mahdollista kehittää omaa työtänsä ja työn tuloksista pääsee iloitsemaan varsin nopeasti.

Joskus ohjeita joutuu parantelemaan, mikä onkin kovin terapeutista työtä, kun saa parannella itse tekemiään ohjeita. Ohjeita joutuu tarvittaessa muuntelemaan myös jonkun erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tarpeiden mukaan, mikä onnistuu suhteellisen nopeasti, kun alkuperäinen ohjeistus on jo valmiina tietokoneella.

4. POHDINTA

Kehittämishankkeeni tavoitteena oli oman työn järjeistäminen ja kehittäminen niin, että voisin työssäni huomioida paremmin erityistä tukea tarvitsevat oppilaani. Sitä kautta päädyin suunnittelemaan ja kehittämään opettamani oppiaineen, kotitalouden työhjeita. Mietin myös miten voisin omalla toiminnallani kannustaa oppilaita ja suoda heille onnistumisen tunteita.

Aikaisemmin olin käyttänyt itseohjautuvia ohjeita, joista oli paljon apua isoissakin ryhmissä, koska muutamat selviytyivät niiden avulla tehtävistä lähes ilman neuvoja. Ongelmana olivat oppilaat, joilla oli jonkinlainen oppimis-, tai keskittymisvaikeus. Näihin oppilaisiin keskityinkin, kun lähdin kokoamaan aineistoa työhjeita varten. Ennen ohjeiden suunnittelua perehdyin tarkkaan erilaisiin oppimistyyliihin, koska eri oppimistyyleissä asiat hahmotetaan eri tavoin. Selkokielen periaatteita opiskelin Oriveden opiston järjestämällä selkokirjoittamisen kurssilla, josta oli paljon apua ohjeiden kirjoittamisvaiheessa. Selkeäkielisyyden lisäksi ohjeissa täytyi huomioida kuvien ja mittayksiköiden käyttämiseen liittyvät seikat, koska niiden vaikutukset ohjeita käytettäessä usein korostuvat riippuen oppimisvaikeuksien laadusta. Vaikka selkeäkieliset työhjeet auttavat erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta ymmärtämään ohjeita paremmin, täytyy opettajan siitä huolimatta tukea, rohkaista ja kuunnella oppilasta oppimistilanteessa. Tärkeä asia oppilaalle on tuntee onnistumisen iloa selviytyttyään jostakin vaativasta työtehtävästä. Opettajalle on haasteellista pystyä antamaan oppilaille yksilöllistä tukea isoissa kahdenkymmenen oppilaan ryhmissä, vaikka oppitunti olisi hyvin valmisteltu ja tuntisuunnitelmat olisi huolella tehty.

Ongelmaksi muodostuu usein suhteellisen lyhyt työaika kotitalouden tunneilla. Tukea tarvitsevat oppilaat ovat usein hitaita työskentelemään ja heidän töiden ajoittaminen on puutteellista, mikä puolestaan lisää paineita siitä pysyykö toisten työtahdissa mukana. Tämä taas vaatii opettajalta taitoa osata järjestää asiat tunnin lopussa niin, että jokaiselle jää oppitunnista "hyvä maku suuhun".

LÄHTEET

Aro Tuija, Siiskonen Tiina, Ahonen Timo (toim.) 2007. Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Juva: WS Bookwell Oy.

Isotalo, K., Meriluoto, R., Sippola, K. & Turunen, T. 1991. Tervetuloa! Keuruu: Otava.

Haverinen Liisa, Kotitalous-lehti 4/2007: Opettajien "hiljainen tieto" taitojen opetuksessa.

Hämäläinen Merja, Jokela Merja, Keskinen Hanna, Summanen Anna-Mari: Tuoreet eväät. 2008, Otava.

Jakku-Sihvonen Ritva, (toim.)2006. Opetuksen merkityksiä, Teatterikorkeakoulun julkaisusarja nro.39. Yliopistopaino.

Leskelä Leealaura, Virtanen Hannu, (toim.) 2006. Toisin sanoen - Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Leiwo Matti, 1989. Lapsen kielen kehitys. Yliopistopaino, Helsinki.

Leiwo Matti, Selkokielestä ja kielen selkeyttämisestä. Teoksessa Kari Vaijärvi (toim.): Helppis 2. Kehitysvammaliitto 2003.

Maukonen Merja, Avoin kotitalousopetus Kuopion kansalaisopistossa. 2008, kehittämishankeraportti, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Opetushallitus, 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Selkokeskus 2009, Selkoa selkokielestä, Selkokirjoittamisen kurssi Helsingissä 9.-11.1.2009, kurssimateriaali.

Strandén Kaisa, 1997. Erilainen oppija – Oppimisvaikeuksien kokeminen, syyt, esiintyvyys ja kuntoutus. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Suomen taito- ja taideaineiden opettajajärjestöjen liitto - STAILI ry.

Virtanen Hannu 2002. Selkokielen määritelmä, tarve ja käyttäjäryhmät. Tammer-Paino Oy, Tampere.

WWW-LÄHTEET

<http://www.staili.org> (viitattu 13.8.2009)

<http://www.oulu.fi/opetkeh/oppimisklinikka/ajattelesivut/kinesteettinen.htm>
(viitattu 13.8.2009)

<http://www.oph.fi> (viitattu 13.8.2009)

<http://www2.edu.fi/materiaalipankki/index.php?id=73> (viitattu 13.8.2009)

<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html> (viitattu 13.8.2009)

LIITE 1. Esimerkkejä selkeäkielisistä ohjeista, salaatti

PUNAJUURI-OMENASALAATTI Tarvittavat ainekset:2 säilykepunajuurta

1 omena

Työvälineet: Leikkuulauta, veitsi, kuorimaveitsi,
kulho, raastinrauta

- raasta punajuuret

- kuori omena

- raasta omena

- sekoita raasteet kulhossa

- mausta salaatti : - pieni ripaus sokeria

- pieni ripaus suolaa

- laita salaatti tarjoiluastiaan

LIITE 2. Esimerkkejä selkeäkielisistä ohjeista, pääruoka.

JAUHELIHARISOTTO

½ sipulia
2 tl öljyä
150 g jauhelihaa
1 dl riisiä
4 dl vettä
½ lihaliemikuutiota

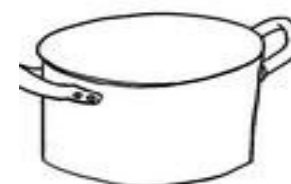
mausteet: riipaus pippuria

½ tl paprikajauhetta

½ tl basilikaa tai oreganoa

Lopuksi: herne-maissi-paprika-sekoitusta
(½ herkkukurkkua)

1. Ota esille valmistusaineet ja työvälineet.
2. Kuori ja hienonna sipuli.
3. Kuumenna öljy kattilassa.
4. Ruskista jauheliha ja sipulisilppu.
5. Lisää kattilaan riisi ja sekoita 2 minuuttia.
6. Lisää kattilaan vesi.
7. Lisää kattilaan mausteet.
8. Lisää kattilaan liemikuutio.
9. Anna kiehua 20 minuuttia. (levy 3:lla)
10. Lisää lopuksi herne-maissi-paprikaseos.
(Lisää vielä herkkukurkku.)
11. Anna risoton hautua 3 minuuttia.

12. Tarkista maku.

24

LIITE 3. Esimerkkejä selkeäkielisistä ohjeista, leivonta.

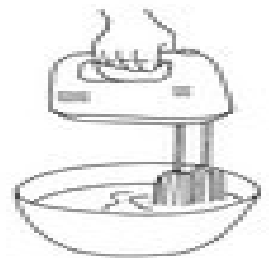
MOKKAPALAT

- laita uuni päälle **200 °C**

Näitä tarvitset pohjataikinaan:

- 2 munaa
- 2 dl sokeria
- 1 dl maitoa
- 1 dl juoksevaa margariinia
- 3 dl vehnä jauhoja
- 1½ tl leivinjauhetta
- 2 tl vanilliinisokeria

- vatkaa munat ja sokeri vaahdoksi
- lisää vaahtoon maito
- lisää vaahtoon juokseva margariini
- ota uusi astia ja mittaa siihen jauhot, leivinjauhe ja vanilliinisokeri → sekoita kuivat ainekset !
- lisää jauhoseos taikinaan ja sekoita vielä taikina
- levitä taikina pellille leivinpaperin päälle
- paista noin **15 minuuttia** !

Valmista kuorrutus:

Tarvitset:

3 rkl juoksevaa margariinia

2 rkl kylmää kahvia

noin 3 dl tomusokeria

1½ rkl kaakaojauhetta

1½ tl vanilliinisokeria

Valmistusohje:

- sekoita ainekset keskenään
- levitä kuorrutus paistetun piirakan päälle
- ripottele pinnalle nonparelleja

